

Dr. Frank Sanyer

Fordította: Füst-Molnár Szilveszter

FILOZÓFIA ÉS TEOLÓGIA

- elképzelések a továbbgondolkodáshoz és megbeszéléshez -

Bevezetés

A következő pontok célja az, hogy olyan alapvető kérdéseket vessen fel, melyekből megérthetjük, hogyan állítható párbeszédbe a teológia és filozófia. Őszinte kérdésekről van szó, mert válaszra várnak. A keresztyén teológusok és filozófusok közül nem mindenki adná ugyanazt a választ az itt felsorolt kérdésekre. Mégis, amikor nekilátunk az itt felsorolt problémák elemzésének, gyakran találunk olyan alapvető pontokat, melyekkel kapcsolatosan egyetértünk és olyanokat is, amikben nem tudunk megegyezni.

Talán azt várnánk el, hogy a teológusok együttesen ellentétes álláspontra helyezkedjenek a filozófusokkal szemben. Nem erről van azonban szó. A filozófusok sem fognak össze azért, hogy teológusokkal szembeni álláspontot képviseljenek. A tények mindenképpen arra mutatnak rá, hogy teológusok és filozófusok bizonyos dolgokban egyetértenek. Egy keresztyén filozófus minden kétséget kizárólag talál olyan elemeket a keresztyén teológiában, melyek álláspontjával megegyezők. Ugyanez a helyzet, ha a keresztyén teológus oldaláról közelítjük meg a kérdést. Mivel azonban a megközelítési módszerek igen változatosak akár a teológiai vagy filozófiai problémákra gondolunk, ezért még a keresztyén között és hasonlóan a nem keresztyén kutatók között sem mindenben teljes az egyetértés. Számos gondolati iskola különböztethető meg.

Úgy is érezhetnénk, hogy elvesztünk a végtelen számú minták kaleidoszkópjában, ahol sohasem lelhetjük meg a maradandó válaszokat. Olyan ez, mint a számítógép képernyővédő programja, amit az értelem misztifikációja címmel láttak el, és különböző geometriai ábrák variációit láthatjuk folyamatosan megjeleníteni. Így van ez a filozófia és teológia kapcsolatának kérdéskörével is. Nemegyszer misztifikálják az értelmünket. A teológiának és a filozófiának éppen ez az egyik meghatározó célja, hiszen olyan titkokat vizsgálnak, hogy kik is vagyunk, mi az, amit

megismerhetünk, mit kell cselekednünk, miért éppen ilyen rendben állt elő a Föld és mi van e mögött.

A következő pontokat a filozófia óráimra készítettem, hogy megvizsgálhassuk az alapvető kérdéseket, és esetleg megvitassunk olyan dolgokat is, amik felett átsiklunk.

1. A történeti fejlődés áttekintése

A filozófia történeti fejlődésének nyomon követése Szókratésztől Sartreig feltárja előttünk a nyugati társadalom nagy témáit és rávilágít gondolkodásunkra, ami által mindannyian gazdagodhatunk.

- Miben lehet segítségünkre a filozófia?
- Miben akadályozhat bennünket a filozófia?

2. Kihívások

A filozófiai tanulmányaink során kihívásokba ütközünk, melyek néha megzavarnak és nem egyszer megváltoztatnak.

- Milyen veszélyeket rejtenek magukban a filozófiai abszolútumok?
- Milyen veszélyeket hordoznak a filozófia körüli zavarok?

3. Keresztyén hit

Keresztyénként a filozófiával keresztyén hitünknek megfelelően akarunk foglalkozni. Különböző lehetőségeink vannak arra, hogyan egyeztessük össze a hitet és az értelmet, a filozófiát és teológiát. Például: i) apologetikusan, ii) párhuzamokat keresve, iii) szintézist felállítva.

- Milyen az ön hozzáállása a hithez és a filozófiához?
- Részletezze, hogy mit értünk i), ii), iii) alatt!

4. Szükségünk van egy kiindulási pontra (Arkhimédész: $\delta\varsigma\ \mu\omicron\iota\ \pi\omicron\upsilon\ \sigma\tau\acute{\omega}$)

Ha kitarunk amellett, hogy megtanulhatjuk, miként kérdőjelezzünk meg különböző álláspontokat, és hogyan

találjuk meg a kiindulási pontot a múlt és a jelen filozófiai kihívásai között, akkor:

- Hol van a filozófia számára ez a kiindulási pont?
- Miért kell olyan kitartónak lenni, hogy megtaláljuk a helyet, ahol megállhatunk?

5. Viszonylagosság

Tanulmányink során be kell majd látnunk, hogy teológiánk és vallásos megértésünk relatív: befolyásolják az aktuális gondolati áramlatok, a kultúra, a filozófiák és ideológiák.

- Mondjon egy példát a teológia viszonylagosságára!
- Mondjon egy példát a filozófia viszonylagosságára!

6. Nyitottság

A Biblia követésében óvakodnunk kell a beszűkült, egyoldalú gondolkozásmódtól. Sokkal inkább nyitottnak kell lennünk bármilyen felvilágosodásra, legyen az a hité vagy értelemé, az empirizmus, deduktív vagy dialektikus és egzisztenciális gondolkodásé.

- Adjon egy példát a Biblia követésében beszűkült magatartásra!
- Adjon egy példát a Biblia követésében nyitott magatartásra!

7. Az igazság

Nem szabad, hogy a nyitottság teljes relativizmushoz vezessen, ahol minden nézet egy szinten áll. Ha szétnézünk mai világunkban, láthatjuk, hogy megvan a kísérlet az igazság megtalálására, de arra is, hogy „az Isten igazságát hazugsággal cseréljék fel”. (Róm.1:22)

- Mi rossz a teljes relativizmusban?

8. A filozófia és teológia összeegyeztetése

Mint teológiai gondolkodók azt is meg fogjuk tanulni, hogyan egyeztessük össze a teológia és filozófia igazságait anélkül,

hogy ezzel bármelyik terület szabadságát és lehetőségeit megcsorbítanánk. Nem gondolhatjuk azt, hogy a teológia a filozófia helyébe léphet, vagy hogy a filozófia helyettesíthetné a teológiát és vallást.

- Vitassa meg a fenti állítás fontosságát!

9. Nincs semlegesség

Minekutána megismerkedünk az ideológiai és életünkkel kapcsolatos elkötelezettségek dimenzióival, be kell látnunk, hogy egyetlen perspektíva sem mondható teljesen semlegesnek vagy objektívnek. Ki kell értékelnünk magát az objektivitást és meg kell határozni a saját álláspontunkat.

- Mi történik akkor, ha túl szubjektívan látunk egy problémát?
- Mi történik akkor, ha túl objektívak vagyunk?

10. Értelem és kijelentés

Gyakran elhangzik, hogy a filozófia az értelemnél kezdődik, míg a teológia a kijelentésnél. Persze a teológiának megvan a maga racionális oldala is, és beszélhetünk olyan filozófiáról is, ami számításba veszi az isteni revelációt.

- Mondjon olyan példát melyben az értelem és kijelentés teljesen elkülönül egymástól, illetve olyat melyben egybeolvad!

11. Különbség

A vallás és filozófia tapasztalata Istenről nem egy és ugyanaz, még akkor sem, ha szoros kapcsolat áll fenn a kettő között. A filozófia szemszögéből nézve Istent az eszünkkel próbáljuk felfogni, míg vallási oldalról nézve a szívünkkel. Persze ez nem jelenti azt, hogy a vallás minden értelmet nélkülözne, vagy hogy a filozófia nem építene a szív tapasztalatára.

- Adjon példát a fenti meghatározásokra!

12. A tudás különböző variációi

Különböző területei vannak az ismereteknek. Beszélhetünk politikairól, tudományosról, művésziről és vallásosról. Intuitívan is érezzük, hogy ezek külön-külön nem ugyan azt takarják, de ugyanakkor teljesen nem választhatók szét. Ugyanígy beszélhetünk a megismerés különböző válfajairól, úgymint: intuitív, tudományos vagy a hit megismerése ('credo ut intelligam'). A teológiának is megvan a sajátos megismerési folyamata, ami a kijelentésben gyökerezik.

- A vallásból (hit és teológia) tudhatjuk, hogy beszélhetünk az ismeretek isteni (szupranaturális) forrásáról és a természetre visszavezethetőről. Magyarázza meg a kettő közötti különbséget.

13. A Biblia

A Szentírásban fellelhető ismeretek mindig Isten ismeretéhez köthetők. Azzal is tisztában vagyunk, hogy a bibliai elbeszélések a különböző századok kulturális háttéréből szólnak hozzánk. Mi nem csak a kulturális háttérrel tanulmányozzuk, hanem megpróbáljuk megérteni az üzenetek summáját is. Figyelembe kell vennünk az exegézist és hermeneütikát is, amikor saját teológiánkat kívánjuk megfogalmazni.

- Példákat adva vitassa meg, mit is jelent ez!

14. Interdiszciplináris tanulmányok

A legérdekesebb tanulmányok és viták manapság az interdiszciplináris megközelítésből fejlődnek ki, ami azt jelenti, hogy a filozófia, a teológia és egyéb tudományok: szociológia, pszichológia fizika, közgazdaságtan, etika és a többi kerülnek mérlegelésre. Az ilyen hozzáállás megtanít arra, hogyan kerüljük el az abszolutizálás veszélyét, hiszen a tudományágak önmagukban a valóságnak csak egyes aspektusairól képesek beszélni és nem pedig az egészeiről.

- Milyen segítséget jelentenek a lelkipásztorok számára az interdiszciplináris tanulmányok?

15. Kozmológiák

A kozmológiai (és ontológiai) nézetek a kozmosz eredetéről és strukturális funkciójáról beszélnek. Ezek a kozmológiák világnézetet adnak, amik befolyásolják életfelfogásunkat. Megkülönböztethetünk teista, politeista vagy ateista kozmológiai felfogást. Az egyik az anyag elsőbbségére, a másik a értelemére helyezi a hangsúlyt. Az egyik a szabadságot hangsúlyozza, a másik determinizmus szerint lát mindent. Éppen így az egyik a naturalizmus álláspontját képviseli, míg a másik sokkal inkább a transzcendens felé hajlik. Feltehetően az egyik a mikro, a másik pedig a makro evolúciót részesíti előnyben. A különböző kozmológiák megpróbálják egybeszerkeszteni a modern fizika álláspontját a 'big bang'-gel vagy éppen a quantum elmélettel.

- Milyen kozmológiák határozták meg a különböző századokat?

16. Az ember és a társadalom

A teológia és filozófia csak úgy, mint a társadalomtudományok, sokat elmélkedik azon, mit jelent emberinek lenni és hogyan kell funkcionálnia a társadalomnak. A tudósok különböző aspektusokkal foglalkoznak, úgymint pszichológiai, szociális, gazdasági, politikai és etikai. A teológia nagymértékben az ember oldaláról nézve közelíti meg a kérdést (antropológia), és azon belül is a hitet és vallást helyezi előtérbe. Például a teológia kihangsúlyozza Isten szerepét a történelemben, az Ő országának az eljövételét és ezeknek az életre és vallásra gyakorolt hatását. A filozófia pedig megpróbálja egyesíteni a különböző tudományok ismereteit. Mindehhez nem egyszer járulnak még a különböző ideológiák: demokrácia, kapitalizmus, szocializmus, vagy kulturális és etnikai tradíciók.

- Mit tehet a filozófia a társadaloméért?
- Mit tehet a teológia és a vallás a társadaloméért?

17. Igazság és etika

Mikor az igazság és etika kerül szóba, akkor számos filozófiai irányzat juthat eszünkbe, ami megtette hatását. Arisztotelész például a kiegyensúlyozott középútról beszélt, mely során elkerülhetjük a végleteket. Aztán találkozhatunk olyan etikákkal is melyek a kötelességre (Kant) vagy szabályokra (10 parancsolat) helyezik a hangsúlyt. Azt is tudjuk, hogy a nép vallásos vezetői az igazságosság lényegét mind több szabállyal próbálták meg helyettesíteni. Vannak olyan etikai irányzatok, melyek a megtérést és az új életet hangsúlyozzák (gondoljunk csak Pálra, amikor az etikát Isten Lelkének vezetéséhez köti). A modern etika egyik formája arra teszi a hangsúlyt, hogy mi teheti az embereket boldoggá és mi a legjobb stratégia erre nézve (utilitárius etika).

- Mi a keresztyén etika erőssége?
- Mi lehet a gyengesége?
- Hogyan segít vagy éppen gátol bennünket a filozófia a jobb etika kialakításában?